

DOI: 10.55666/folklor.1550008

HALK KÜLTÜRÜNDE DEMONİK VARLIKLARA TUNCELİ'DEN BİR ÖRNEK: MILAKETLER*

Yılmaz KAVAL**

Öz

İnsan zihnine kodlanmış duygulardan biri olan korku, evrensel bir duygu olarak kabul edilir. Bu duygu, insanoğlunun yaşadığı coğrafyanın yanında benimsediği inanışlar etrafında da şekillenerek gelişir. Korku duygusu, ilk çağlardan itibaren atalarımızın sözlü anlatılarında, ritüellerinde yer edinerek kültürel bir öge hâline gelmiştir. Geçmişten günümüze kadar çeşitli vasıtalarla aktarılan bu duygunun demonik varlık olarak adlandırılan doğaüstü güçleri tasarladığı düşünülmektedir. Bu varlıklar, genelde “cin” anlayışı etrafında değerlendirilen ancak daha derin mitik, teolojik, psikolojik ve sosyolojik bağları olan inanışların ürünleridir. Korku düşüncesi etrafında şekillenen demonik varlık anlayışına dünyanın her yerinde tesadüf edildiği gibi zengin bir inanç ve kültür hazinesine sahip olan Anadolu’da da çeşitli unsurlara bağlı olarak gelişmiş bir demonik varlık inancı mevcuttur. Anadolu’nun kültür ekolojisinde bu varlıklara yönelik zengin bakiyelerin görüldüğü yörelerden biri Tunceli ilidir. Tunceli ilinde halkın büyük çoğunluğu Alevi inancına mensup olduğu için yöre kültürü, büyük oranda bu inanç etrafında şekillenmiştir. Tunceli’de bu inanç etrafında şekillenmiş ve çoğunlukla çeşitli ritüeller ile kontrol edilebilen bir demonik varlık anlayışı mevcuttur. Yörede çok yaygın olan bu anlayış, sözlü anlatılar ve törensel icralar şeklinde aktarılmaktadır. Demonik varlıklara yönelik inanışlar, daha çok yörede bilinen ismi ile “Milaket” anlayışı etrafında şekillenmiştir. “Milaket” olarak adlandırılan bu varlıkların cin taifesinden varlıklar olduğuna inanılır. Yörenin kültür ve inanç dünyasının odak noktasında olan bu demonik varlıklara yönelik zengin bir sözlü anlatı geleneği mevcuttur. Sözlü anlatıların yanında bu varlıkların şerrinden korunmak için çeşitli ritüeller de uygulanmaktadır. Tunceli’de halk arasında yapılan ritüellerin tamamı bu varlıkların kendilerine musallat olmasını engellemek içindir. “Milaket” inancının yanında şeytana dair inanışlar da geliştiren yöre halkı, “Milaket” ve şeytan kategorisine girmeyen ancak ahiret âleminde yaşayan, korkutucu demonik özellikler taşıyan varlıklara da inanmaktadır. Yörede bu varlıklara yönelik var olan söylenceler ve inanışlar, yöre insanının bilinmezlik ve kaos karşısında geliştirdiği derin korkuların tezahürüdür. Yöre folklor ve inancına yansıyan bu inanışlar, özelden Tunceli’ye ait olsa da genelde insanlığın ortak korku ve kaygılarıdır. Bu çalışmada Tunceli halk kültürü ve inanış sistemleri bağlamında zengin görünümüyle dikkat çeken Milaketler, çeşitli başlıklar altında incelenmiştir. Böylece çalışma aracılığıyla söz konusu korku folkloru öğeleri olan demonik varlıkların kayıt altına alınması ve bütüncül bir şekilde incelenerek alana katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Korku, halk inanışları, demon, Milaket, Tunceli.

* Bu çalışma, Munzur Üniversitesi Rektörlüğü Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu’nun 2024/07 no’lu toplantısında alınan karar gereği etik onayına sahiptir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Munzur Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı, Tunceli/TÜRKİYE, yilmazkaval@munzur.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5598-0670

AN EXAMPLE OF DEMONIC BEINGS IN FOLK CULTURE FROM TUNCELI: MILAKETLER

Abstract

Fear, one of the emotions encoded in the human mind, is considered a universal emotion. This emotion develops by shaping around the beliefs adopted by human beings as well as the geography they live in. The feeling of fear has become a cultural element by taking place in the oral narratives and rituals of our ancestors since the early ages. This feeling, which has been transmitted from the past to the present through various means, is thought to design supernatural forces called demonic beings. These beings are the products of beliefs that are generally evaluated around the understanding of 'jinn' but have deeper mythical, theological, psychological and sociological ties. As the understanding of demonic beings shaped around the idea of fear is encountered all over the world, Anatolia, which has a rich treasury of beliefs and culture, has a belief in demonic beings developed depending on various elements. Tunceli province is one of the regions in Anatolia's cultural ecology where rich balances for these beings are seen. Since the majority of the people in Tunceli province belong to the Alevi faith, the local culture has largely been shaped around this belief. In Tunceli, there is an understanding of demonic beings shaped around this belief, which can be controlled through various rituals. This understanding, which is very common in the region, is transmitted in the form of oral narratives and ceremonial performances. The beliefs about demonic beings are shaped around the understanding of 'Milaket', as it is known in the region. It is believed that these beings, called 'Milaket', belong to the jinn group. There is a rich oral narrative tradition about these demonic beings, which are at the focal point of the culture and belief world of the region. In addition to oral narratives, various rituals are also practised to protect from the evil of these beings. All of the rituals performed among the people in Tunceli are to prevent these beings from haunting them. The local people, who have developed beliefs about the devil in addition to the belief in 'Milaket', also believe in beings that do not fall under the category of 'Milaket' and the devil but live in the afterlife and have frightening demonic characteristics. The myths and beliefs about these beings in the region are the manifestation of the deep fears developed by the local people in the face of the unknown and chaos. These beliefs reflected in the local folklore and beliefs are the common fears and concerns of humanity in general, although they belong to Tunceli in particular. In this study, Milaketler, which attracts attention with its rich appearance in the context of Tunceli folk culture and belief systems, is analysed under various headings. Thus, it is aimed to record the demonic beings, which are the elements of fear folklore, and to contribute to the field by analysing them in a holistic manner.

Keywords: Fear, folk beliefs, demons, Milaket, Tunceli.

Giriş

Halk bilimi, bir toplumun maddi ve manevi kültür ürünlerine odaklanan akademik bir disiplindir. Oğuz'a göre; günümüzde halk bilimi çalışmaları, 19. yüzyıl Avrupa'sında gerçekleştirilen folklor çalışmalarındaki gibi sadece ürün odaklı çalışmalar ekseninde değerlendirilmemelidir. Çünkü folklor, kendi yatağında her daim akıp gidecek bir disiplin olmayıp kültürel sürekliliği ve çeşitliliği olan bir disiplindir. Bu anlamda folklor ürünleri, bütüncül bir şekilde diğer disiplinler ile birlikte değerlendirilip daha evrensel sonuçlar çıkarılmalıdır (Oğuz, 2007: 31).

Türkiye'de özellikle halk bilimi alanında bu doğrultuda çok önemli çalışmalar yapılmaktadır. Bu sayede Türk halk bilimi sürekli genişleyerek çeşitlenmektedir. Bu çerçevede halk biliminin inceleme alanına giren konulardan biri olarak korku da çok yönlü ve disiplinler arası nitelikleriyle dikkat çekmektedir. Öyle ki pek çok kültürde olduğu gibi Türk kültüründe de "demon" olarak adlandırabileceğimiz korkulan varlıklara dair dikkat çekici örnekler rastlanılmaktadır. Türk kültüründe doğrudan demonları ele alan çok sayıda akademik çalışma mevcuttur (Bayat, 2007; Duranlı, 2008; Peker, 2013; Beyaz, 2017; Sarpkaya, 2018; Polat, 2018; Polat, 2020; Güçlü, 2021; Kurt, 2021; Dizaji, 2022; Balıkcı, 2023; Çetin ve Dirican, 2023; Köroğlu, 2024).

Bu çalışmada da Tunceli halk kültüründe kendine özgü yapısıyla beliren "Mılaket" inancı, demonik varlık anlayışı ekseninde ele alınmıştır. Çalışmada bu doğrultuda ilk olarak, korku, kültür, inanış sistemleri ve demon hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde Tunceli halk kültüründe demonik varlıklar ve Mılaket inancı bölgesinde ile ilgili hazırlanmış yazılı kaynaklar ve alanda görüşme yolu ile sözlü kaynaklardan elde edilen bilgiler ile desteklenerek bütüncül bir şekilde değerlendirilmiştir.

1. Kültür, İnanış Sistemleri, Korku ve Demon

İnsanoğlunun bir arada yaşamaya başladığı andan itibaren oluşturduğu ortak inançlar, âdetler, gelenek ve görenekler ile sözlü anlatılar kültür olarak değerlendirilmektedir. Bu anlamda kültür, bünyesinde doğduğu topluluğun kimliği niteliğindedir (Kaval, 2023: 11-12). İnsanları bir arada tutan ve onlara toplum içinde aidiyet duygusu veren, onları sosyal bireyler haline getiren kültür; toplum bireylerinin yaşam tarzını, adalet anlayışını, davranış biçimlerini ve anlatılarını şekillendirir. Bu kültürel düzen içinde birey, toplumun diğer bireyleri gibi ortak duygu, davranış ve inanış pratikleri oluşturmaktadır. Bu anlamda insanoğlunun meydana getirdiği ortak kültürel unsurlarından biri de korkudur.

Kültürel odaklı korkular, insanın toplum içinde uyum halinde yaşamının getirdiği sonuçlardır. İnsandan üyesi olmaya başladığı toplumda herkes gibi bazı durumlarda korkularının olması beklenir. Bu şekilde toplumsal korkuları öğrenen birey, toplum ile uyum içinde yaşar. Topluma entegre olarak hayatına devam eden birey, toplumun da benimsediği korkuları edinerek toplumun oluşturduğu kültürün bir parçası haline gelir (Eren, 2005: 2-3). Çünkü toplumsal düzenin en önemli kurallarından biri, topluma uyumlu birey olmaktır. Toplumun bir üyesi olmanın en temel koşullarından biri ise topluluk üyelerinin ortak gelenek, inanç ve alışkanlıklara sahip olmasıdır (Freud, 2019: 59). Böylece kültürel ortaklık, bir araya gelen topluluğun kalıcı bir şekilde örgütlenmesine etki eder (Malinowski, 2016: 47). Dolayısıyla toplumda yer alan bireylerin ortak kültürel öğeleri, inanışları, anlatıları toplumun bir parçası olmalarında oldukça belirleyici olup bir anlamda toplumsal düzeni sağlayan bir işlev taşımaktadır.

Toplumsal düzen içinde kültürün bir parçası olan bireyin öğrendiği kültürel korkulardan biri de demonik varlıklara dair korkulardır. Spinoza'ya göre birey, korktuğu şeylere güçle inanır buna karşı umut ettiği şeylere ise kolay bir şekilde inanır. İnsan, bu korkuları aynı zamanda ortadan kaldırmak için de çeşitli yöntemler kullanır (1996: 50). Dolayısıyla insanlık tarihi boyunca bu varlıklara karşı duyulan korku duygusunun uzun süren yaşanmışlıklar, tecrübeler sonucu oluştuğu ve halk inanışları ile birlikte yaşatıldığı anlaşılmaktadır. Halk inanışları vasıtasıyla toplum içinde normlar, ortak kabuller, değerler geliştikçe toplumsal düzen daha güçlenmiş olur.

Şeçkin Sarpkaya, *Türklerin Şeytani Masalları* adlı çalışmasında demon hakkında şu tanımlamayı yapar:

“Eski Yunanca kökenli bir terim olan demon; düşünce olarak en eski mitolojik sistemlerden beri var olan, ata ruhları ve doğa ruhları inançlarından doğmuş, çok tanrılı dinlerin ve inanç sistemlerinin tanrıların kötü özelliklerinin ve Türk mitik tasavvurlarındaki karanlık dünyanın kişileştirilmesi sonucu oluşan, tasvirî olarak şekilsiz, insan-hayvan karışımı ya da ciddi form bozukluklarıyla belirlenen, erken dönem algısında hem iyi hem kötüyken zamanla sadece kötü özellikler sergileyen, kaos, karanlık dünya ve yeraltıyla ilişkili varlıkları karşılar” (2018: 34).

Demonik varlıklar olarak bilinen kötü niyetli cinlere dair inanışların Asur-Babilonya kültüründen günümüze geldiği kabul edilmektedir. Demonlara dair inanış, bütün dinlerde benzer olup bu varlıklar, düalist bir düşünce içinde iyi ve kötü olarak sınıflandırılır. Psikolojik rahatsızlıkların insan vücuduna giren cinlerden kaynaklandığı inancı, semavi dinlerde ve diğer arkaik dinlerde ortaktır (Hançerlioğlu, 2000: 100). İslam inancında da cinler varlığı kabul edilen varlıklar olup; “duyularla idrak edilemeyen, insanlar gibi şuur ve iradeye sahip bulunan, ilahi emirlere uymakla yükümlü tutulan ve mümin ile kafir gruplarından oluşan varlık türü olarak nitelendirilir” (Şahin, 1991: 5).

Çin'de Taocular arasında çok ciddi bir cin anlayışı mevcuttur. Taocular, cin çıkarma büyülerine çok önem verip cinler için tapınak yapacak kadar ileri gitmişler. Ancak Konfüçyüs inancında doğaüstü varlıklar, batıl inanç kabul edildiği için Taocular'ın bu inanışı, dalga konusu edilir. Hint inançlarında ise demonik varlıklar, tanrısal ruhlar olarak kabul edilmekte ve saygı duyulmaktadır (Emiroğlu ve Aydın, 2003: 235).

Antik Mezopotamya inanışlarında demonlar ile ilgili bilgilere yazılı kaynaklardan ulaşılmaktadır. Bu kaynakların belirttiğine göre, antik Mezopotamya'da demonlar, hayatın her aşamasında etkili doğaüstü varlıklardır. İnsanları tehdit eden, kargaşa çıkaran, huzur bozan bu varlıklara karşı çeşitli ritüellerden öte büyüsel işlemler yapıldığı yazılı kaynaklarda mevcuttur. Bu demonlar, aslında düalist yaşamın bir parçası olup tanrıların emrindeki varlıklardır. Antik Mezopotamya'nın en ünlü demonları ise “Puzuzu” ve “Lamastu” olarak bilinir (Dilek, 2023: 552-553). Farslar, cinler taifesinin dişi ve erkeklerden oluştuğuna inanıp bunların içindeki kadınlara peri derler. Fars inanışlarına göre bu varlıklar, ateşten yaratılmış olup genelde olumlu ve yararlı işler yapan kanatlı varlıklar olmakla beraber aynı zamanda çok güzeldirler. İnsanlara kötülüğü dokunmayan bu varlıklar, istedikleri zaman görünüp kaybolabilme yeteneğine sahiptir. İran'ın en eski dini olan Zerdüştlükte de periler, bu özelliklerinden dolayı demonik varlıklar olarak nitelendirilir. Zerdüş, bu yüzden kendisine muhalif olan; insanlara kötülükler ve hastalıklar getiren perilerden nefret eder (Yıldırım, 2008: 563).

İslamiyet öncesi dönemde yaşayan “Türkler; iyeleri eril ve dişil, iyi ve kötü iyeler olarak görmekteydiler. Bu iyeler aslında doğanın kendisi olarak görülen “Mitolojik Ana” ile bağlantıdır. Bu iyeler genel olarak iyiliği simgeleseler de zamanla bunların birçoğu kötü ruhlara dönüşmüştür” (Mustafayeva, 2022: 755). Bu anlamda İslamiyet öncesi dönemde göçebe yaşayan Türkler' de demon inancı, çok belirgin bir şekilde mevcut olup önemli ölçüde göçebe hayatın etkisi ile şekillenmiştir. Her türlü zorluğun ve tehlikenin yaşandığı ağır hastalıklara maruz kalındığı bu dönemde, göçebe yaşam şeklinin Türk demon inancının şekillenmesinde belirleyici olduğu söylenebilir (Acar, 2021: 222).

Türkler İslamiyet'i kabul etmeden önce bütün dünyanın ruhlar ile dolu olduğuna inanırlardı. Altay Türklerine göre; en büyük Tanrı olan Ülgen'in emrindeki ruhlar, insanlara iyilik ederler. Ülgen'in emrindeki bu iyi ruhlara “Kızağan” ve “Mergen” denilir (İnan, 1976: 20). Eski Türk inançlarına göre yeraltı dünyasının en güçlü tanrısı ise “Erlık”tır. Kötülük diyarının tanrısı Erlık'in emrindeki ruhlar ise insanlara kötülük edip onlara hastalıklar vermektedir. Erlık, bu kötülüklerin olmaması içinde insanlardan kurbanlar talep eder. İsteddiği kurbanlar verilmezse bütün obaya musallat olup kötü ruhları aracılığıyla insanlara ölüm ve hastalıklar verir (İnan, 1976: 28). Eski Türk inancına göre Tanrı ile kişioğlu arasındaki iletişimi kuran (Baykara, 2020: 217) Şamanların en önemli vazifelerinden biri, hastaları iyileştirmektir. Özellikle hastaların vücuduna giren cin ve ruhları çeşitli ayinler yaparak çıkarmak Şamanın en temel görevleri arasında görülür (Ocak, 2018: 148).

Korku duygusu etrafında şekillenen bu inanışlar; çalışmanın devamında dikkate alınarak Tunceli halk kültürü bağlamında önemli yansımaları olan “Mılaket” inancı etrafında değerlendirilecektir.

2.Tunceli Halk Kültüründe Demonik Varlıklar

Anadolu halk inanışlarında korkulan, insana kötülük edebileceğine inanılan ya da insanı çarpacağı düşünülen demon niteliğindeki varlıklara genel olarak “bizden iyiler” denilir. Anadolu kültür ekolojisine yerleşmiş bu inanış, çok tanrılı dinlerin günümüzde yaşayan kalıntıları niteliğindedir. Bu varlıklar, ölümden sonra bedenden ayrılıp yaşamına devam ettiğine inanılan güçlerdir (Eyüpoğlu, 1987: 143). Doğu Anadolu halk inanışlarında önemli bir yer tutan bu varlıklara dair inanışın kökenleri, İslamiyet öncesi dönemlere ait inanış sistemlerine dayandırılmaktadır (Kalafat, 2010: 109).

Anadolu’da tekin olmayan varlıklara dair inanışların olduğu yörelerden biri de Tunceli’dir. Tunceli’de inanç ve folklor odaklı söylemler, yazılı kayıtlara çok geç girdiği için uzun bir süre boyunca sözlü ve sembolik ritüellerle günümüze ulaşmıştır. Bu söylemlerin oluşmasında ve belli formlara evrilmesinde tabiat çok belirleyici olmuştur. Tabiatın bu söylemler üzerindeki etkisinin yanında bireysel yorumlar da etkili olmuştur (Deniz, 2018: 155). Yörede şekillenen korku odaklı folklorun bünyesinde yer alan ve demonik vasıflar taşıyan varlıklar da çeşitli şekillerde yer almaktadır.

Tunceli kültür ve inancına yerleşmiş bu kabuller, yörenin sözlü anlatıları ile aktarıldığı gibi çeşitli büyüsel nitelikteki törensel işlemler vasıtasıyla da yansıtılmaktadır. Yöre halkının inanç dünyasında ve sözlü edebiyatında bu varlıkların çok yoğun görülmesi, yöre halkının bu varlıklara dayalı düşünceye alışkın olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada da Tunceli’de demonlara dair var olan halk inanışları; *Mılaket ve Bağlı Kültürel İnanışlar*, *Şeytan ve Diğerleri* şeklinde ika ana başlık ve bunlara bağlı alt başlıklar altında sınıflandırılarak analiz edilecektir.

2.1.Mılaket ve Bağlı Kültürel İnanışlar

Tunceli yöresinde cinler taifesine yakın olduğuna inanılan olağanüstü varlıklara “Mılaket” denilmektedir. Yöre folklor ve inancında bu olağanüstü varlıklar cin ile karıştırılır. Ancak bu varlıklar, tam olarak cin olmayıp pek çok özelliği ile cinlere benzerdir. Cin “beş duyu organıyla algılanamayan ancak insanlar gibi ilahi emirlere uymakla yükümlü olan yaratık” (Albayrak, 2010: 104) olarak tanımlanır. Tunceli halk inancında Mılaket olarak kabul edilen varlıklar ise irade sahibi olan, insan gibi yaşayan, kendileri istediği zaman insanlara görünen olağanüstü varlıklardır. Dolayısıyla Mılaket denilen bu varlıklar, cin taifesine çok yakın varlıklar olmakla beraber insanlara görünebilmeleri, onları cinlerden daha farklı bir kategoriye taşımaktadır. Tunceli halk inancında Mılaket denilen bu varlıkların iyiler ve kötüler olmak üzere iki gruptan oluştuğuna inanılır ancak bunların kötü olanları ile ilgili inanışlar ve söylenceler daha çoktur.

Tunceli halk kültüründe bu varlıkların erkek olanı “cin”, kadın olanı ise “peri” olarak bilinir ancak perilerin sayısı oldukça azdır. Yörede bazı insanların periler ile iletişim kurduğu bu sayede gaipten bilgiler aldıklarına inanılır. Cinler ise sayıca çok oldukları için insanlara daha çok görünürler. Yöre kültüründe bu cinler üç gruba ayrılır: “Sipelay” (beyaz elbiseli) “Surelay” (kırmızı elbiseli) ve “Kewelay” (yeşil elbiseli) olarak adlandırılır. İnsanların en çok karşılaştığı ve sayıca fazla olanlar ise Sipelay (beyaz elbiseli)lardır. Bunların insanlara kötülükleri çok dokunduğu için en çok çekindikleri bunlardır. Surelay (kırmızı elbiseli) ve Kewelay (yeşil elbiseli)lar ise sayıca azdır ve göründükleri insanlara kerametler gösterdikleri gibi çeşitli bilgiler de öğretirler. Yörede keramet sahibi olan çoğu kişinin onlardan yardım aldığına inanılır (Gezik ve Çakmak, 2010: 120-121). Yörede renklere göre kategorize edilen bu varlıklara verilen anlamların boşuna olmadığı anlaşılmaktadır.

Tunceli Alevi inancında beyaz, kırmızı ve siyah renkler temel renkler kategorisinde kabul edildiği gibi yeşil renkte dikkate alınır. Yörede beyaz renk, genelde iyi ve olumlu anlamlarda kullanılırken siyah renk ise daha çok ölüm ve yok olmanın, karanlığın, kötülüğün sembolü olarak algılanır. Kırmızı renk, yöre inanç ve folklorunda çoğunlukla olumlu simgesel anlamlar ile kodlanan kutsi bir renktir (Deniz, 2018: 111-112). Yeşil renk ise İslam inancında önemsenen bir renk olduğu gibi Alevi inancında da Hz. Ali’nin sülalesini simgeler (Ocak, 2012: 59-60). Bu yüzden Aleviler arasında yeşil renk de diğer temel renkler gibi kutsal kabul edilir.

Tunceli halk inancına Mılaket denilen bu varlıklar, kendilerine yapılan ufak bir hatadan ötürü insanlara musallat olup çeşitli şekillerde kötülükler edebilirler. Vücut şekilleri, insanlara benzemekle

beraber insanlar kadar uzun boylu değiller. Yörede, aniden gelen felç ve ölümlerin bu varlıklardan kaynaklandığına inanıldığı için insanlar, kutlu şahısların ziyaretlerine gidip dileklerde bulunurlar (Çakmak, 2012: 40). Yörede Mılaketlere yönelik bu anlayışın, cin düşüncesi etrafında şekillendiği anlaşılmaktadır ancak bu anlayışın geniş bir arka planı vardır. Yörenin kültür ve inanç dünyasında tezahür eden bu anlayış; İslam, Alevilik ve Kur'an kaynaklı yorumlar ile şekillenmiştir. Bunun yanında en eski devirlerin inanışları, yöre insanının psikolojik dinamikleri ve tabiat etrafında da kümelenerek olgunlaşmış bir anlayıştır.

İnsanoğlunun meydana getirdiği ilk sözel ürünlerin yanında halk inanışlarında da bilinmezliğin getirdiği bir gerilim söz konusudur. Şiddet ve ağır yaşam koşullarının yanında özellikle hastalık nedenlerinin bilinmemesi toplumda bir gerilim ve kaygı meydana getirir. Bu anlamda tarih boyunca özellikle hastalıkların nedeni cadı, cin, şeytan büyücü ya da kem gözlü insanlara bağlanmıştır (Ong, 2020: 61).

Yörede var olan Mılaket inancı da bizi tarihin en erken dönemlerindeki inanışlara yönlendirmektedir. Salgın hastalıkların sebebini demonik varlıklara bağlayan yöre halkı, cilt hastalıklarının da bu varlıklardan geldiğine inanır. Vücudun herhangi bir yerinde bir cilt hastalığı olduğu zaman yöre insanı, kutsal gördükleri ziyaretlere gidip ziyaretten toprak alır. Alınan toprak, su ile ıslatılıp bir krem gibi hastalıklı yere sürülür. Toprak, vücutta kuruduktan sonra yine temiz bir su ile bir ağacın dibinde temizlenir. Bu işlemin özellikle bir ağaç dibinde yapılmasına dikkat edilir. Yöre halkına göre ziyaretten alınan bu toprak, kuruduktan sonra her yere dökülemez. Çünkü ziyaretlerden alınan bu toprak, mezarda yatan ve kutsal olan kişi ile bağlantılıdır. Dolayısıyla bu toprağa basan kişiye demonik varlıklar musallat olabilir (KK-7). Yörede başka bir inanışa göre ise eceli ile ölen kişinin dışarıda iyi bir Mılakete bastığı, bu yüzden azap çekmeden öldüğü kabul edilir. Ancak çaresiz hastalıklara yakalanıp uzun süre hasta kalan kişilerin ise kötü bir Mılakete bastığı bu yüzden azap çektiği iddia edilir (KK-7). Yörede kalp krizi geçirip ölen kişiler için ise “buna soğuk el değdi” denilir. Bu soğuk el tabiri, yörede “kötü Mılaketlerin eli” olarak açıklanır (KK-22).

Bütüncül bir şekilde bakıldığında en eski devirlerden itibaren insanların, sahip oldukları maddi ve manevi varlıklarını korumak için çok farklı inanışlar, uygulamalar geliştirdiği bilinmektedir. Bu tarz inanış, davranış ve âdetleri hemen hemen her toplumda bulmak mümkündür (Keskin, 2019: 112).

Demonik varlık olarak nitelendirilen bu varlıkların insanlara hastalık getirdiğine dair inanış da bu anlamda kültürlerarası bir kabuldür. Bu evrensel kabullerin yansımaları, pek çok kadim medeniyette eskiden beri var olmuştur. Antik Mezopotamya'da bu anlamda çeşitli ayinler yapıp adaklar adanırdı (Black ve Green, 2003: 48). Eski Türk inanışlarında da “Erlık” ve onun emrindeki kötü ruhlar, insanların kendilerine kurban sunması için onlara çeşitli hastalıklar verir. Erlık, beklediği kurbanları görmezse hastalık verdiği kişilerin canını alır (İnan, 1976: 53). Tunceli'de de hastalıkların bu varlıklardan kaynaklandığına dair inanışların antik dönem inanışlarının bir devamı olduğu ve hâlâ halk kültür ve inancında yaşamaya devam ettiği söylenebilir. Bu durum bize kültürün nasıl çağları aşan bir sürekliliğe sahip olduğunu gösteren önemli kanıtlardan biridir.

Tunceli'de kötü niyetli olduğuna inanılan (genelde kötü olduğu düşünülür) Mılaketlerin en çok ateşten korktuğuna bu yüzden ateşe yaklaşmadıklarına inanılır. Bu yüzden de olacak ki evlerde, ocaklarda ateşin daima yanmasına özellikle dikkat edilir ve ocaktaki ateş, hiçbir şekilde söndürülmez (KK-8). Bu anlayışın da bir sonucu olacak ki yörede mezarlık alanlarında perşembe akşamları çıra yakmaya dikkat edilir. Bu zaman dilimlerinde Mılaketlerin mezarlıklarda dolaştığı kabul edilir. Perşembe akşamları, mezarlıklarda kimse yakmasa bile bazen çıraların kendiliğinde yandığı, bunu da Mılaketlerin yaptığı iddia edilir. Dağlarda görülen ateş de Mılaketlerin ateşi olarak kabul edilir ve bu ateşe hiçbir şekilde yaklaşılmaz (KK-13). Dolayısıyla yörede var olan bu inanışlar; bu varlıkları ateş kültü ile ilişkilendirmemizi kolaylaştırmaktadır. Bu durum bizi ateş ile ilgili inanışların kökenine inmemizi zorunlu kılmaktadır.

Frazer'in belirttiğine göre, ilkelerin anlatılarında ateşin olağanüstü yönüne dikkat çeken çeşitli mitler mevcuttur. Bu mitlere göre ateş, gökten yıldırım vasıtası ile ağaca çarpıp orada depolanmıştır. İlkel insan, bu yüzden olacak ki ateşin ağaç dallarında depolandığını açıklama çabasına girip bu doğrultuda mitler ve inanışlar oluşturmuştur (2018: 286). Anadolu inanışlarına göre

ise “ateş, cehennemden alınmış ve sonra da çakmak taşına geçmiştir” (Albayrak, 2010: 50). Bunun yanında ateş; “bir kimsenin ondan kendisini korumak zorunda olduğu, kendisiyle yok etme özelliği taşıyan, hareket eden, ilerleyen bir şeydir” (Durkheim, 2005: 99). Şeytan, cinlerin ve Mılaketlerin ateşten yaratıldığına inanan Tunceli insanının bu sayede kırmızı elbiseli Mılaketleri tasavvur ederek bu yönde inanışlar geliştirmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

Bu durum insanlığın ilk devirlerinden itibaren tehlikeler ve zorluklar ile geçen hayatının psikolojik bir dışavurumu olarak değerlendirilebilir. Nitekim en eski devirlerden itibaren insan, gizli halde bulunan tehlikelere karşı her zaman saygı duymuştur. Bunun sonucu olarak insanlar bilinmez tehlikeler karşısında tabu alanları yaratmıştır. Bu alanlar, korku ile gözetilen sınırları belirlenmiş psişik alanlardır (Jung, 1998: 20).

Tunceli halk inanışlarında kapı eşiği de çok önemsenen tabusal alanlardan biridir. Yöre insanına göre perşembe akşamları demonik varlık olarak kabul edilen kötü Mılaketlerin kapı eşiğinde durduğuna inanılır. Kişi, farkında olmadan kapı eşiğine basarsa orada duran Mılakete zarar verir. Böylece zarar gören Mılaket, kendisine basan kişiye musallat olur (KK-7,14). Burada dikkat edilirse yöre halkı, kötü niyetli Mılaketleri kapının eşiğinde konumlandırmıştır. Peki yöre halkı, kapının eşiğine kadar gelen kötü niyetli Mılaketi neden özellikle orada bırakmıştır? Çünkü,

“Eşikte olma durumu tehlikelerle doludur ve eşikte olan hiçbir yere ait değildir. Bir sınırda olma durumu olan eşik, kişinin tehlikelere açık olduğu bir anı imler. Bu nedenle eşik ile ilgili inanış ve uygulamalarda eşikin verebileceği zararlardan sakınmak için birtakım tedbirler alınır” (Ergöz, 2023: 1212).

Dolayısıyla Mılaket ve diğer doğaüstü güçlerin özellikle cinlerin eve ait olmadığına yönelik anlayışın yöredeki bu halk inancına yansıdığı anlaşılmaktadır. Yöredeki bu korku kültürü, yöre insanının güvensizlik ve bilinmezlik karşısında güvenliklerinin arttırmak için halk inanışlarına başvurduğunu göstermektedir (Kaval, 2023: 13) İşte tam bu noktada halk inanışlarının psikolojik işlevi ortaya çıkmaktadır.

“Doğa karşısında yalnızlığın, çaresizliğin, bilinmezliğin yaratmış olduğu etkiler insanı düşünmeye ve sorgulamaya yöneltmiş ve sorunlara çözüm arama yoluna gitmişlerdir. Bu sorun içsel bir yolculuk ile başlayan psikolojik etkilerinin davranışlara büyük etkisi olabilen bir özellik taşımaktadır. Çünkü varlığın, özne ve nesne olarak kişiğünun kendi kendine hesaplaşması ve bir nevi kendi kendini tedavi sürecidir” (Abdurrezzak, 2018: 7).

Dolayısıyla yöre halkının halk inanışlarında görülen bu bakiyelerin arka planında halkın psikolojik tesirleri olduğu muhakkaktır.

“Bizden iyiler” olarak da adlandırılan bu varlıkların Anadolu’da genelde ıssız mekanları mesken tuttuğu ve gece karanlığını sevdiğine inanılır. Bu varlıkların insanlara çoğunlukla ıssız yerlerde ve gece karanlığında musallat olduğu söylenir. Bunlar, ışık ve aydınlığı sevmedikleri için karanlığa saklanıp kötülüklerini de karanlıkta yaparlar (Eyüpoğlu, 1987: 147). Dolayısıyla “demonoloji, yalnız yeraltı dünyasının ruhlarını değil, belki de daha çok yer üstü filemin kimi korkunç, kimi öldürücü, kimi hızla don/kıyafet değiştiren, kimi rahatsız edildiği için zarar veren varlıkları kapsayan kategoridir” (Bayat, 2007: 278).

Tunceli yerel inançlarına göre Mılaketler, yerden bir karış yukarıya kadar yeryüzünde yaşar. Özellikle gece karanlıkta dışarı çıkan kişi “bismillah” deyip öyle adım atmalıdır. Eğer kişi besmele çekmeden dışarı çıkar ve bu varlıklardan birine basarsa Mılaket ona zarar verir. Üzerine bastığı Mılaketin vücudunun hangi tarafı zarar görürse ona basan kişinin de o tarafı zarar görür. Örneğin Mılaketin ayağı kırılırsa ona basan kişinin de ayağı kırılır (KK-8,16,22).

Mılaketlerin de insanlar gibi yaşadığına inanan halk, bu varlıkların perşembe akşamlarına çok değer verdiğini kabul eder. Bu varlıkların eğlenme ve düğünlerinin perşembe akşamında gerçekleştiği öne sürülür. Düğünlerinde özellikle davul zurna çaldıklarına inanan halk, bu zaman diliminde çok dikkatli davranıp dışarı çıkmamaya özen gösterir. Ancak dışarı çıkmak zorunda olan kişiler ise kapıdan besmele çekmeden dışarıya adım atmaz (KK-8). Aslında Tunceli insanı, genelde perşembeyi cumaya bağlayan akşamlarda dikkatli davranır. Yöre halkına göre; bu zaman diliminde dışarıya tuz ve su atılmaz. Atılan tuz ya da su Mılaketlerin üzerine döküldüğü vakit bu varlıklar,

kişiye musallat olur (KK-7,14,17). Yörede eski devirlerde daha yaygın olmakla beraber günümüzde de perşembe akşamları kara kazan kurulmaz ve kazanda su ısıtılmaz. Perşembe akşamları siyah kazanın kurulması neticesinde ev hanesi üzerine Mılaketlerin çökeceği ve başlarına kötü hadiselerin geleceğine inanılır. Bu yüzden perşembe günleri yapılan bütün işler besmele çekildikten sonra yapılır. Besmele getirilmeden iş yapılırsa ev halkına ve eve ait hayvanlara ciddi zararların gelmesinden korkulur (KK-12).

Yörede var olan bu korkuya dayalı inanış sisteminin halkı pek çok yönden çare aramaya yönelttiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla halk inanışlarının; teolojik, sosyolojik, psikolojik ve antropolojik dinamikleri yansıttığını söylemek mümkündür. Bunun en güzel örneklerinden biri de bu anlamda Tunceli'de Mılaket anlayışı etrafında şekillenen korku duygusu ve bu duyguya verilen kültürel tepkilerdir.

Tunceli halk inanışlarında kötü niyetli Mılaketler, çoğunluktadır. Ancak iyi niyetli Mılaketlerin varlığına da inanılır. Perşembe akşamları evlere bazen iyi niyetli Mılaketlerin de geldiğine inanan yöre insanı, onların eve olumlu anlamda etki edeceğini düşünür. Bu yüzden perşembe akşamları eve gelip eve bereket, sağlık ve huzur getirecek olan iyi Mılaketleri rahatsız etmesinler diye çocuklar erkenden uyutulur. Erken uyuyan çocukların güzel rüyalar göreceği öne sürülür (KK-7). Tunceli halkı arasındaki yaygın inanca göre perşembe akşamları düğün yapan Mılaketler, temiz ve günahsız kişileri uyurken düğünlerine götürürler. Bu kişiler, sabah uyandıklarında elleri kınalı olur. Özellikle çocukların daha çok düğüne götürüldüğüne inanan yöre insanı, çocuklar gibi günahsız olan yetişkinlerin de Mılaket düğüne götürüldüğü ve ellerine kına yakıldığını iddia eder (KK-12,14,20,21,22).

Genel kabule göre demonik vasıflar taşıyan bu varlıkların daha çok gece karanlığında ortaya çıktığına inanılır. Nitekim "Demonik varlıklar veya bizden yeyler kaosla yani öteki dünyayla özleştirildiklerinden esasen geceleri faaldirler" (Bayat, 2007: 280). İşte bu bilgiler, Tunceli'de var olan Mılaket inancını, demonik varlık inancı ile ilişkilendirmemizi daha da kolaylaştırmaktadır. Çünkü yörede gece karanlığında tekinsiz varlıkların ortaya çıkabileceği düşüncesi çok yaygındır. Bunun yanında özellikle perşembe gecesinin dikkate alınması da önemlidir. Nitekim yukarıda da ifade ettiğimiz gibi yöre insanı, kültür ve inanç dünyalarında perşembe akşamına derin manalar yüklemiştir. Gerçekten de bakıldığı vakit, Tunceli'de hem dinî hem de diğer tüm seremoniler perşembe akşamı başlatılır. Özellikle perşembeyi cumaya bağlayan bu zaman dilimi, yöre inancında kutsal bir zaman dilimi olarak kabul edildiği için perşembe akşamı, her evde mum yakılmasına özen gösterilir (Deniz, 2018: 102). Tunceli'de Mılaketlerin de perşembe akşamları ortaya çıktığına dair inanış; halkın hem gece karanlığına, ıssız yerlere yüklediği olumsuz anlam hem de yöre kültür ve inancında perşembeye yüklenen manaların bir karışımı olarak kabul edilebilir.

Tunceli'nin Hozat ilçesinde keramet sahibi olarak bilinen ancak günümüzde hayatta olmayan Hüsniye Ana'nın yaşadığı dönemde bu Mılaketlerden yardım aldığı iddia edilir. Özellikle psikolojik rahatsızlık geçiren kişiler Hüsniye Ana'nın yanına getirildiğinde kişide rahatsızlığa neden olan cinin bıçak yardımı ile çıkarıldığı ardında bir şişeye konulduğu yöre halkının büyük çoğunluğu tarafından iddia edilir (KK-5). Bu işleme bizzat şahit olduğunu belirten kaynak kişilerin söylediklerine göre; şişeye kapatılan bu güçler, gizli bir yere götürülüp gömülürdü. Rahatsızlık geçiren kişinin bu işlemten sonra düzeldiği ve sağlıklı bir şekilde hayatına devam ettiği iddia edilir (KK-4). Tunceli'de özellikle psikolojik rahatsızlıkların sebebini bu kötü ruhlara bağlayan halkın, bu güçler ile iletişim kurabilme yeteneği olan kişiler vasıtası ile önlem aldığı anlaşılmaktadır.

Şamanizm'de de Şaman, insanlar ve ruhlar âlemi ile iletişindedir. Kam olarak da adlandırılan bu kişiler, kurban kesimleri yapıp evleri ve sakinlerini ölümlerinin ruhlarından arındıran bir din adamı, falcı bazen doktor hüviyetindeki kişilerdir. Bu bilgelik ve güç, ona bir hastalık şeklinde bir anda gelir. Bu gücü alan Şaman, birdenbire havale geçiren bir hasta gibi şiddetli titreme ve bilinç kaybı yaşar. Bu esnada çeşitli ruhlar ile iletişime geçer, çeşitli ruhları insanlardan uzaklaştırır ve gelecekte haber verir (Radloff, 2008: 34-36). Dolayısıyla Tunceli'de zarar veren bu kötü ruhlar ile iletişim kurabilecek yeteneğe sahip kişilerin yaptıkları uygulamalar, bir anlamda Şamanist uygulamalara benzemektedir.

Tunceli halk kültüründe Mılaketlerin sahiplik/iyelik özelliği de ön plana çıkmaktadır. Yörede Mılaketlere dağların sahibi, suyun sahibi, evin sahibi gibi (KK-18) vasıflar verilir. Bu durum, Mılaketlere dair inanışların eski devir inanışları ile bağlantısını göstermektedir. Yörede karanlık bastığı vakit, insanlar “gecenin sahibi melekler, bize yardım edin” derler. Suların sahibi, genelde gelinlik giyen güzel bir kız olarak kendini su başlarında gösterir (KK-18, 22, 23). Yörede Mılaketlere bu şekilde “sahip” vasfının verilmesi eski Türk inanışlarındaki kutsal ruh ya da diğer bir ismi ile “iye” ile benzerdir. İslamiyet öncesi inanç sisteminde Tanrı’ya bağlı ruhlar, kendilerine verilen görev çerçevesinde buldukları alanı korurlar (Kalafat, 2010: 97).

Canlı cansız her şeyin bir sahibi olduğu inancının Tunceli’deki tezahürü de bu inanışlarda görülmektedir. Yörede bu kabullerin etkilerine bağlı olarak doğada görülen bütün unsurlara saygı gösterilir ve onlara zarar verilmmez. Yöre sosyolojisinin en önemli temsillerinden biri olan bu inanışların çeşitli ritüeller, pratikler ve mitler ile desteklenerek kuvvetlendirildiği ve gelecek kuşaklara aktarıldığı anlaşılmaktadır. Bu anlamda Tunceli’de Mılaket inancı etrafında şekillenen ritüeller, mitler bu durumu açıklayan en somut delillerdir.

Yöre inancında her insanın sağ ve sol omuzunda üçer tane Mılaket olduğu kabul edilir. Sol omuzdaki Mılaketler iyi iken sağdakilerin kötü olduğu belirtilir. Sağ omuzdaki Mılaketler galip gelirse kişinin akli dengesini yitirip delireceği yaygın olarak düşünülür (KK-8,19,25). Nitekim Türkçede “akli meleklerini yitirmek” diye bir deyim vardır. Anadolu’nun başka yörelerinde de var olan bu inanışların ifade edilen deyimine yansımaları mümkündür.

Eski devirlerde Tunceli’nin kırsal kesimlerine gelen dilenci dervişlerin Mılaketler eşliğinde dolaştığına inanan yöre halkı, bunlara yiyecek vermeye özellikle dikkat ederdi. Bir derviş, izin almadan birinin eşyasını aldığı vakit kimse karşı çıkmazdı. Çünkü yöre insanı, kendi mallarının helal olduğuna ve Mılaketlerin buna izin verdiğine inanırlardı. Böylece alınan eşyasının yerine daha çok kazanç elde edeceği söylenirdi. Yöre halkı bu dönemlerde Mılaketler ile iletişimde olduklarına inandıkları dervişlerin ip falına da çok kıymet verirdi (KK-8).

Bütün bu bilgiler analiz edildiğinde Tunceli halk inanışlarında Mılaket olarak kabul edilen bu varlıklar, genelde insanlara kötülük eden, hastalık bulaştıran demonik varlık kategorisindedir. Dişi ve erkek cinsiyetinde olan bu demonlar birbirinden farklı özellikler ve işlevler taşısa da temel özellikleri kötülük yapabilme olasılıklarının fazla olmasıdır. Bu yüzden uzun yıllar boyunca halk hafızasında korkulan, uzak durulması gereken varlıklar olarak yer edinmişler. Yörenin inanç ve kültür dünyasında önemli bir konumda olan Mılaketlere çeşitli isimler verilmektedir. Bu bağlamda söz konusu Mılaket ve buna bağlı olguları; çalışmamızda “1. Avdel Musa 2. Elke 3. Şeytan ve Diğerleri” şeklinde sınıflandırarak incelemek yerinde olacaktır.

2.1.1.Cinlerin Kumandanı: Avdel Musa

Tunceli’nin inanç ve kültür dünyası içinde şekillenen Mılaket inancına bağlı olarak özel isimlerin verildiği Mılaketlerden biri Avdel Musa’dır. Yörede bu varlık, aynı zamanda Avdel/Mursa /Ardel Mursa/Abdal Musa/Evdel Musa olarak da isimlendirilmektedir. Yöre insanına göre bu varlık ya da ruh, öte alemde yaşayan ancak istediğinde dünyaya gelebilen, insana görünebilen bir demondur. Yöre halkının kumandanlık yakıştırmaları yaptığı bu demona yönelik çarpıcı inanışları mevcuttur.

Yöre halkının en çok korktuğu demon olan Avdel Musa’nın emrinde bir tabur cinin olduğuna dair yaygın bir inanış mevcuttur. Avdel Musa’nın liderlik ettiği cin ordusunun, kötülük eden, insanlara zarar veren cinler olduğu kabul edilir (KK-2,3,4,16,18, 25). Tunceli halk inanışlarına göre bu dünyada her daim var olan iyi ile kötü arasındaki savaşın öte alemde de olacağı ve bu savaşta kötü cinlere Avdel Musa’nın önderlik yapacağına inanılır. Yörenin geleneksel inancında Avdel Musa, “Xeyf” olarak adlandırılan gaip alemde yaşamaktadır. Bu alemden dünyaya gelip insanları etkileyen cinlerin/Mılaketlerin kontrolü Avdel Musa’dadır. Ancak Avdel Musa’nın bu kötü cinleri dizginlediği, onların dünyaya istedikleri zaman gelip insanlara musallat olmalarına izin vermediği halk arasında kabul edilir. Dünyaya gelip insanlara zarar veren cinlerin de onun izni ile geldiği, dolayısıyla o izin vermeden hiçbir cinin öte alemden insanlar alemine geçemediğine inanılır (Gezik ve Çakmak, 2010: 23-23).

Yöre halkının korku dünyasında önemli derecede yer edinen bu varlığın özellikle gece gezdiği kabul edilir. Yöre insanı, çok korktukları Avdel Musa'ya karşı korku temelli bir saygı içinde olup onu memnun etmek için kurbanlar keser. Yöre halkı, bu varlığın karanlıkta gezdiğine inandığı için bu kurban işlemini güneş battıktan sonra karanlıkta yapmaya özellikle dikkat eder (KK-2). Tunceli'de halk, Avdel Musa'ya kurbanlar keserken şu sözleri dile getirir: "Ya Aziz Avdel, sen kada ve kusuru bizden, soyumuzdan uzak tut; bahtsızlardan, namertlerden bizi uzak tut!" (Gezik ve Çakmak, 2010: 23-23). Dikkat edilirse daha önceki bölümlerde bahsedilen gece ve karanlığa dair evrensel korkunun Tunceli'de Avdel Musa miti ile de yaşatıldığı görülmektedir.

İslamiyet öncesi eski Türklerde de gece karanlığı, tehlikeli bir zaman dilimidir. Eski Türklerin kültür ve inanç dünyasında kötü ruhların ortaya çıkması için en ideal zamanın gece karanlığı olduğuna inanılırdı (Ögel, 1985: 462). Tunceli'de de benzer şekilde gece karanlığı, tekin olmayan varlıkların ortaya çıkacağı zaman dilimi olarak görülür. Dolayısıyla geceye ve karanlığa dair var olan bu evrensel korku hafızası, bu yönü ile Tunceli'de korku odaklı inanışların odağında yer alan demonik özellikler taşıyan Mılaket anlayışına sirayet etmiştir.

Bu anlamda gece ve gündüze yönelik önemli inanışlar geliştiren Tunceli Alevileri; gece ve gündüz edilen dualarda dua edenlerin cinsiyetine de odaklanırlar. Yöre insanının dualarının odağında yer alan Avdel Musa'nın askerlerinden korunmak için kadınlar gece aya dönerek dua ederken; erkekler gündüz güneşe dönerek dua eder. Kadınlar, gece ellerini göğüslerinin üstüne koyarak aya yönelir ve şu sözleri ifade ederler:

Ya ana Fatma'nın ışığı!

Avdel Musa'nın askerlerini bizden uzak tut.

Erkekler ise gündüz güneşe dönerek Avdel Musa ve diğer demonların şerrinden korunmak için şu sözleri dile getirirler:

Ya Düzgün Baba'nın askerleri!

Sen bizi Avdel Musa'nın askerlerine karşı yalnız bırakma (KK-18).

Dikkat edilirse yörede gecenin karanlığına ve Avdel Musa'nın askerlerine karşı halkın çözüm yolları bulunduğu anlaşılmaktadır. Özellikle Avdel Musa ve askerlerinden korunmak için karşılarında onlardan daha güçlü ve olumlu güçlerin simgesi olan güçler konumlandırılmış. Ana Fatma ve Düzgün Baba'nın bu anlamda kötülüğe, karanlığa, hastalıklara karşı aydınlık ve iyilik şeklinde çıkarıldığı anlaşılmaktadır. Yöre kültür ve inancında Avdel Musa'nın emrindeki ordu; olumsuzlukları, kötülükleri, salgın hastalıkları, kıtlığı, yokluğu temsil eden karanlık güçlerdir. Buna karşı Düzgün Baba'nın emrindeki askerler ise aydınlığı, güzelliği, bereketi ve sıhhati temsil eder. Yörenin halk inanışlarında Düzgün Baba'nın emrindeki askerler, Avdel Musa'nın askerleri ile amansız bir mücadele içinde sembolize edilir.

Tunceli halk inancında güçlü bir cin ordusu olduğuna inanılan Avdel Musa'ya en çok Düzgün Baba'nın zarar verdiğine inanılır. Düzgün Baba ile Avdel Musa arasında top atışlarının yapıldığına inanan Tunceli halkı, dağlardaki oyukların bu top atışları sonucu oluştuğuna itibar eder (KK-2,18). Burada dikkat edilmesi gereken nokta Avdel Musa'nın yörede şeytan olarak değil de kötü güçlere liderlik eden bir demon olarak kabul edilmesidir. Dolayısıyla yörede Avdel Musa ve Düzgün Baba ile sembolize edilen bir düalist düşünce sistemi karşımıza çıkmaktadır.

Düalist düşünce, en eski devirlerden beri evrensel bir yayılım göstererek neredeyse bütün kültürlere geçmiştir (Eliade ve Couliano, 2018: 89). Dünyanın her bölgesinde karşılaşılabileceğimiz bu karşıt ruh tasarımı, ilkel inançlardan beri var olup iyilik ve kötülük çatışması üzerine kurulmuştur. Dolayısıyla düşünsel temele inildiğinde ezilen ile ezen karşıtlığı ve mücadelesine dayanmaktadır (Hançerlioğlu, 2000: 270). Bütüncül bir şekilde bakıldığında Tunceli'de Düzgün Baba ve Avdel Musa ekseninde sergilenen zıtlığı; ezen ve ezilen, iyi ile kötü, siyah ve beyaz, hastalık ile sıhhat gibi simgesel ve radikal zıtlıklar ekseninde değerlendirmek yerinde olacaktır. Bu çatışmada daima olumlu güç olan Düzgün Baba ve ona bağlı güçler galip gelirken demonik özellikleri taşıyan olumsuz güçler ise genelde yenilir.

Yöredeki düalist düşüncenin de bir yansıması olan Avdel Musa ve Düzgün Baba karşıtlığını sadece bir halk inancı olarak yorumlamamak gerekir. Bu inanışın aynı zamanda psikolojik dayanağı da önemlidir. Doğa ve bilinmezlik karşısında savunmasız olan insanın kendini koruma yöntemi için kahraman olarak Düzgün Baba'yı seçmesi bir güvenlik ihtiyacı olarak görülebilir. Maslow'a göre; çocukluktan itibaren güvenlik ihtiyacı karşılanması gereken bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyaç karşılanmadığı sürece sağlıklı bir gelişim ve ilerleme olmaz (2001: 58). Dolayısıyla yöre insanının güvenlik ihtiyacını bu anlamda koruyucu bir temsil olarak gördükleri Düzgün Baba ve ona yükledikleri manalar ile karşıladıkları anlaşılmaktadır. Bu durum, Düzgün Baba mitinin halk arasında kabul görmesine ve yayılmasına neden olmuştur.

Yörede korku ve yağmacılık sembolü olarak görülen Avdel Musa ve askerlerinden korunmak için halk, düşünce boyutunda onunla kirve olur. Yöre halkı, aralarında oluşturulan bu kutsal bağ neticesinde Avdel Musa ve askerlerinin onlara zarar vermeyeceğine inanır (Çem, 2011: 70). Çünkü kirvelik bağı ile bağlanan kişiler artık bir ailedir. Dolayısıyla yöre halkı, aslında kötü bir güç olan Avdel Musa'yı sembolik manada ailenin bir bireyi haline getirerek ondan korunma yoluna gittiğini ve ondan gelebilecek kötülükleri kontrol altına almayı tasarladığını söyleyebiliriz.

Yörede var olan bu çözüm bize gösteriyor ki Tunceli'de sadece bir korku folkloru yoktur. Yörede aynı zamanda bu korkulan varlıklar karşısında yöre halkının mücadeleci tavrı da mevcut. Bu sosyolojik gerçekliğin izini taşıyan bu çözümler, yöre insanının kötü ve kötülük karşısında kendi değerlerinden, geleneklerinden dolayısıyla kültürel kodlarından destek alarak bir savunma anlayışının tezahürleridir. Bu anlayış ve çözüm yolları halk arasında kötülük karşısında her daim bir mücadele halinde olunması gerektiği fikrini vermekle beraber her zaman bir umut olduğuna dair bir inancı da pekiştirmektedir. Dolayısıyla bu varlıklara karşı halkın geliştirdiği korunma yöntemleri, kötülüğe karşı toplumsal bir savunma mekanizmasıdır denilebilir.

Halk arasındaki genel kabullere göre; Avdel Musa'nın askerleri, çeşitli hayvanların özellikle de yılan donuna girerek insanlara yaklaşır. Köpekler havladığında, atlar kişnediğinde Avdel Musa'nın askerlerinin geldiği söylenir. Bu güçlerin yolculuklarında genelde davul çalarak gürültü çıkardıkları iddia edilir (KK-18). Dikkat edilirse yörede Avdel Musa'ya tabi olan güçlerde de görülen metamorfoz oldukça dikkate değerdir. Dolayısıyla bu karanlık güçlerin metamorfoz (don değiştirme) işlemine yatkın olduğu anlaşılmaktadır. Bu konu ile ilgili Ahmet Yaşar Ocak, bir cismin birden fazla görünüş şeklinde tezahür edebileceğini söyler. Ocak, özellikle insan ve hayvan arasında bu farklı görünüşlerin çok sık olabileceğini Türk masal ve efsanelerini referans göstererek belirtir (2018: 206). Bunlara ek olarak Tunceli'de var olan Mılaket inancında sadece insanların ve hayvanların değil aynı zamanda tabiatüstü güçlerin de don değiştirerek hayvan özellikle de yılan şekline girdiği anlaşılmaktadır.

Avdel Musa'nın emrindeki bu güçler, aynı zamanda evli barklı olup çocuk sahibidirler. Köyleri çeşitli zamanlarda bastığına inanılan bu güçlerin özellikle cemleri basarak ibadete engel olmaya çalıştıklarına inanılır (KK-18, 25). Kureyşan Ocağı'na mensup olanlar arasında bu demon ve bu demona bağlı güçlerin cemleri bastığında Düzgün Baba'nın askerinin yardıma gelip onları yendiğine dair anlatılar mevcuttur.

Yöre halkına göre Avdel Musa'nın başında bir "sır külah" vardır. Avdel Musa ile biri çarpıştığında başındaki külah alınırsa bütün güçlerinin elinden alınacağına ve emrindeki cinlerin külahı alan kişinin kontrolüne geçeceğine inanılır. Genel kabule göre Avdel Musa, ermiş ulu kişiler ile çarpışır ve onlara gözükür. Pülümür'de "Divane" olarak adlandırılan ve toplumdan ayrı yaşayan kişilerin de aslında Abdal Musa'nın insanlar arasındaki askeri olduğu varsayılır (KK-16). Yörede tabiatüstü bu varlıkların başında genelde bir külah olduğu inancı çok yaygındır. Avdel Musa'nın başında olduğuna inanılan bu sır külahı, olağanüstü bir güç olduğu kadar bilgelik ve hükümdarlık simgesi olarak görülür. Eliade'nin belirttiğine göre Şamanist toplumlarda Şamanların özel giysileri arasında yer alan külah, ruhlarla doludur (1999: 177). Tunceli halk inancında da Avdel Musa'nın başındaki sır külahı, bu anlamda ruhlarla donanmış ve ruhları kontrol edebilme yetisine sahip olağanüstü bir giysi olarak görülür.

Bütün bu inanışlardan dolayı toplumda Avdel Musa'ya karşı derin bir korku mevcuttur. Bu korku, Avdel Musa etrafında kümelenmiş inanışlardan dolayı doğal bir korku şeklini almıştır. Tıpkı

hayatta kalmak için geliştirilen doğal korkular gibi Avdel Musa korkusu da Tunceli halkının bilinç dışında doğal bir korku formuna evrilerek yer aldığı söylenebilir.

2.1.2. Dişi Bir Demon: Elke

Tunceli halk kültüründe “Elke”, “Elike”, “Helika Şevê”, “Hurıya Leng”, “Elkasi” (KK-1,2,7,8,9,11,14,23, 24) şeklinde isimlendirilen bu kötü varlık, yörede yaygın bir şekilde bilinen ve inanılan dişi bir demondur. Bu demon, yörenin halk inanışlarında oldukça önemli bir konumda olup halk arasında ona işaret eden pek çok söylene mevcuttur. Yörede bu olağanüstü ruha yönelik söylene genelle kadınlar arasında anlatılmaktadır.

Türk kültüründe “Alkarısı”, “Albastı”, “Alanası”, “Alkızı” şeklinde bilinen bu demonik varlığa yönelik inanışın en eski kalıntıları Sümer yazılı kayıtlarında rastlanılmaktadır. Sümerlerde “al” zarar veren bir ruh olarak tanımlanmaktadır (Bayat, 2007: 322). Alkarısı ya da Elke olarak bildiğimiz bu ruha benzer inanışlar, Antik Mezopotamya’da oldukça bilinen kabullerdir. Özellikle “Lamastu” olarak bilinen demon, yeni doğan çocukları kaçıran dişi bir demondur (Dilek, 2023: 555-556).

Anadolu’da Alkarısı olarak bilinen bu kötü ruhun, cinler aleminden olduğu düşüncesi yaygındır. Olağanüstü bir ruh olan Alkarısı, genelde lohusadaki kadınları ve yeni doğmuş bebeklerini rahatsız eden kötü bir yaratıktır (Şimşek, 2017: 100). Tunceli’de de cinler taifesinden olduğuna inanılan bu demon, yöre kadınlarının en çok korktuğu demonik varlık konumundadır. Onu gördüğünü iddia eden çok sayıda kadın vardır. Yörede bu demonik varlığın yeni doğum yapan kadınların çocuklarına musallat olduğu, hatta ciğerlerini söküp yediğine inanılır (KK-1, 2, 7, 8, 9, 11,14, 23).

Yöredeki genel kabule göre; tırnakları uzun, elleri ince ve uzun olan bu demonik varlık, doğum yapan kadını yalnız başına yakalarsa ince el ve uzun tırnakları ile ellerini kadının boğazına sokar ve ardından ciğerlerini söker (KK-8). Yeni doğum yapan kadının ciğerini yemeyi beceremez ama sadece eli kadına değse bile kadının vücudunda bir müddet sonra bu yaratığın el işareti, siyah bir iz şeklinde belirir. Bu aşamadan sonra kadının yeni doğan çocuğuna süt vermemesi gerektiği aksi taktirde çocuğunun öleceğine inanılır. Bu yüzden yörede yeni doğum yapan kadın, yalnız bırakılmaz (KK-10). Yörede bu demonun yalnız gezmeyip ardında her biri farklı boyda olacak şekilde kırk yavrusu ile dolaştığı öne sürülür (KK-7).

Anadolu’da olduğu gibi yörede de bir korku inanışına neden olan ve halkı tesiri altına alan bu tabiatüstü varlığa dayalı düşünce, pek çok yönden değerlendirilebilir. Bazı uzmanlar Anadolu’da çok sık görülen bu inanışı, “lohusalık sendromu” (Kılıç ve Eser, 2018: 42) ya da “Postpartum Psikoz” (Şen, 2020: 301) olarak adlandırır. Bu anlamda hem kültürel hem de biyolojik ve psikolojik bir özelliği olan bu eski inanç, Anadolu’da halk inanışları ile beslenip şekillenen bir kült halini almıştır (Demren, 2018: 4). Bu bilgiler ışığında diyebiliriz ki birçok kadının ortak travması olarak kabul edilen bu inanışın izleri, Tunceli’de Elke, etrafında şekillenmiş ve yöre kadınında bir korku duygusuna dönüşmüştür.

Fuzuli Bayat ise bu konuya farklı bir bakış açısı getirerek bu inanışı, kadın ve erkek rollerinde zamanla meydana gelen değişikliğe bağlar.

“Mitolojik Ana kompleksinden çıkan Al ruhu; ocak, ateş kültüyle bağlantılı olup kutsal dişi konumunu daha ziyade erkek egemenliğinin güçlenmesiyle kaybetmiş, ocağın, dolayısıyla evden sürülmüş, ateşin zıttı olan su veya nehir kültüyle ilişkili bir duruma düşmüştür. Bu sebeptendir ki arkaik şekliyle ocağı, ateşi koruyan, dolayısıyla kadının yardımcısı ve koruyucusu olan Albastı ve onun değişik şekillerde mevcut olan varyantları, kadın koruyuculuğundan kadın düşmanı kutbuna aktarılmıştır” (2007: 323).

Yöre kadınlarına göre Elke, sadece lohusa kadına musallat olmaz. Doğum yapan kadın lohusa hâldeyken kadının kocasına güzel bir kadın suretinde görünür ve kocasını baştan çıkarmaya çalışır. Ona aldanıp bir şekilde ilişkiye giren erkek, Elke’ye o kadar âşık olur ki hem karısını hem de çocuğunu unuttur. Elke’nin aşkı ile kendini kaybeden erkek en son aşamada zihinsel olarak hastalanır ve düşünme yetilerini kaybeder. Yörede zihinsel rahatsızlıkları olan erkeklerin Elke ile iletişime geçtiğine dair inanış halk arasında hâlâ yaygındır (KK-10).

Yörede Elke olarak bilinen bu ruha dair yakıştırmalar, Fars inanışlarına da benzer bir formda karşımıza çıkar. Zerdüştlüğün kutsal kitabı Avesta'da periler çok güzel olduğu için erkekleri baştan çıkarabilecek potansiyelde görülür. Bu özelliklerinden dolayı Fars mitolojisinde periler, zararlı demonik varlıklar olarak kabul edilir (Yıldırım, 2008: 563). Tunceli'de Elke denilen bu dışı demonun erkeklere güzel görünebildiğine dair inanış, Fars inanışlarındaki peri anlayışına oldukça benzerdir.

Tunceli halkına göre Elke, doğum yapan kadınlara bazen tanıdıkları birinin şekline girip gözükür. Doğum yapan kadın, onu tanıdık bir surette gördüğü için bağırır. Ancak bu kötü varlığın saklayamadığı tek şey uzun ve sivri tırnaklarıdır. O, her şeyi saklamayı başarsa da uzun ve sivri tırnaklarını gizleyemez. İçeriye erkek girdiği anda lohusanın yanından ayrılır (KK-15). Çünkü "onlar hiçbir zaman iki kişi bir arada iken görünmezler; insana tek başına olduğu zaman çeşitli kılıklarda kendilerini gösterirler" (Boratav, 2016: 87). Bu inanışlar bütüncül bir şekilde düşünüldüğünde aslında yörede kadının yalnız bırakılmamasındaki amaç kadını ve erkeği, esasında ise aile birliğini korumak içindir denilebilir.

Yörede Mılaket anlayışı içinde şekillenerek karşımıza çıkarılan bu varlığın yarattığı korku duygusu, halkı oldukça etkilemiştir. Bu duygu, beraberinde bu varlıktan korunma yöntemlerinin ortaya çıkarılmasını da sağlamıştır. Tunceli'de yapılan korunma yöntemleri, Anadolu'da bu demona yönelik korunma yöntemlerine benzer şekildedir. Yörede doğum yapan kadınlara ilk üç gün çok daha fazla dikkat edilir. Bu süre boyunca kadın ve bebeği hiçbir şekilde yalnız bırakılmaz. Bu hassas süreçte doğum yapan kadının yanına su, süpürge bırakıldığı gibi soğan da bir çuvaldıza takılıp lohusanın başucuna bırakılır (Aydın, 2023: 53).

Yörenin geleneksel inanışlarına göre bu demon, sadece insanlara değil aynı zamanda hayvanlara da musallat olur. Bu demonik varlığın, gece dinlenmek için ahırlara bırakılan atların saçlarını ördüğü öne sürülür. Tunceli'nin kırsal bölgelerinde bu yaratığın musallat olduğu atı, gece boyunca koşturarak güçten düşürdüğü iddia edilir. Her gece koşturulan ve gündün güne zayıflayıp çalışamaz hâle gelen atın sahibi, bu yaratığı yakalamak için atın üzerine çuvaldız bırakmalıdır. Bu şekilde yapılacak işlem ile çuvaldız yaratığa batarsa Elke kaçamaz ve olduğu yerde kalır. Elke'yi bu şekilde yakalayan kişi, onu köle yapar. Çuvaldız, çıkarılmadığı sürece yaratık esir kalır (Kaval, 2023: 60; KK-1,17, 22).

Tunceli'de genel kanaate göre bu varlığın insanlara düşmanlığı insanların ona yaptığı bir kötülüğe dayanmaktadır. "Nasıl olmuşsa zamanında insanoğlu Elke'nin çocuklarını yakalamış ve ceza olarak yeraltına göndermiş. Bu yüzden Elke intikam peşindedir ve doğum yapan kadınları sevmez. Kendi çocuklarının acısını hamile kadınlardan ve bebeklerden almak ister" (Gezik ve Çakmak, 2010: 76). Tunceli sahası halk inanışlarında daha önce zararsız bir cin olduğuna inanılan Elke'nin insanlara düşman olmasının sebebi bu anlatıdaki hadise gösterilir. Aslında bu durum psiko-sosyal gerçekler taşımaktadır. Buna göre, özünde iyi ve şefkatli olan herkesin canı yandığında Elke kadar kötü olabileceğine dair bir evrensel düşüncedir denilebilir. Dolayısıyla kötülüğün doğuştan olmadığını, sonradan kazanılan bir özellik olduğu düşünülebilir. Elke'nin de doğuştan kötü olmadığı ve bu özelliği sonradan seçmek zorunda kalması onu diğer demonik varlıklardan ayıran önemli bir ayrıntıdır. Çünkü o doğuştan kötü olmayıp sonradan kötü olmayı seçmiştir. Oysa diğer demonlar doğuştan itibaren kötüdür.

Elke'nin doğuştan kötü olmayıp sonradan kötülüğü seçmesi daha önce bahsettiğimiz Mezopotamya inanışlarındaki "Lamastu" adlı demon ile benzerdir. Nitekim Lamastu'da tanrısal bir soyağacı olan, ilahi değerlere sahip ancak sonradan uygunsuz davranışları ve eylemleri neticesinde yer altı dünyasına indirilip kötülüğe sevk edilmiştir (Dilek, 2023: 556).

O zaman yöre halkının inanç ve kültür kodlarına yerleşmiş bu varlık ile ilgili yapılan derlemelerin yanında yapılan analizler gösteriyor ki bu varlık, bütün yönleri ile insan türüne kin besleyen demonik bir varlıktır. Halk arasında bu varlığın, özellikle kadınlara ve çocuklara, bazen erkeklere musallat olması ayrıca hayvanlara zarar vermesi, demonik varlıkların temel özellikleri ile örtüşmektedir.

3. Şeytan ve Diğerleri

Şeytan, neredeyse bütün semavi dinlere ve diğer inanışlara göre yaratılmış en kötü varlıktır. Şeytan; daima iyiliğin, güzelliğin ve doğru yolun karşısında tasvir edilir. Demon olarak ifade edilen bütün varlıklar onun yolundan giden varlıklardır. Bu yüzden şeytanı sadece demonik bir varlık olarak görmek yetmez. Çünkü o, demon olarak tanımlanan varlıkların rehberi, yol göstericisidir.

Şeytana dair inanışlar aslında evrensel bir tema şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Yahudiler; Adem'e secde etmeyip onun günah işlemesine sebep olan ve cennetten kovulan şeytanın cinlerin başına geçtiği şeklinde görüş bildirir (Şahin, 1991: 7). Farslar, şeytan sözcüğüne karşılık "İblis" kelimesini kullanır. Fars inanışlarına göre İblis'in en çok işlediği iki günah, kibir ve isyandır (Yıldırım, 2008: 405). İslamiyet'te de "hayırdan ve rahmetten uzaklaşmış yaratık, yanıp helaka maruz kalmış varlık" olan şeytan, insanlara bulaşıp onları doğru yoldan çıkararak, insanları küfre götüren duyular ötesi bir varlık olarak kabul edilir (Çelebi, 2010: 99).

Türk kültür ve inanç dünyasındaki şeytan anlayışı ise Türklerin Şamanist inanışından kaynağını alıp daha sonra kabul edilen Budizm, Manihaizm; Musevilik, Hristiyanlık ve İslam ekseninde şekillenmiş, çok yönlü bir anlayıştır (Çobanoğlu, 2009: 271). Altaylıların şeytan inancında Erlik, yeraltı dünyasında kötü ruhlara hükmeden, insanlara ve hayvanlara hastalıklar gönderen, insanları yeraltındaki dünyasında uşak olarak kullanan korkunç bir varlık şeklinde tasvir edilir (İnan, 1986: 39-40). Altay Türkleri muhtemelen şeytan ve kara iyeleri aynı güç olarak kabul etmektedir (Kalafat ve Güven, 2011: 69).

"Günümüzde Türk halk kültüründe şeytan konusunda yaygın inanış onun soyut bir varlık olduğu ve her insanın içine girerek orada yaşadığı ve insanların karar alma süreçlerini etkileyerek onları kötülüğe sevk ettiği şeklindedir. Böyle bir inanışın temelinde İslamiyet'in söylemi vardır. Buna göre şeytan, asıl adı İblis Haris olan bir melektir ve Cinn (Jinn) adı verilen ateşten yaratılmış, varlık topluluğuna mensuptur" (Çobanoğlu, 2009: 271).

Tunceli halk inanışlarındaki şeytan anlayışı, dünyadaki diğer toplumların şeytan anlayışına benzerdir. Yöre halkına göre şeytan ve insan her daim bir mücadele içindedir. Tunceli halk inanışlarında, Allah'ın insan ve şeytan arasındaki bu mücadeleye karışmadığı kabul edilir. Bu yüzden yöre kültüründe oluşan genel kabullere göre insan, yaptığı eylemlerden kendisi sorumludur. Alacağı ödül ile ceza bu eylemlere bağlıdır (Gezik ve Çakmak, 2010: 182).

Tunceli'de şeytanın evrenin düzenine karıştığına da inanılır. Aslında güneş ve ay tutulmalarında şeytani varlıkların etkisi olduğuna dair inanışlar, Anadolu'nun her yerinde farklı söylemler ortak bir tema etrafında yer alır (Boratav, 2016: 24). Eski dönemlerde güneş ve ay tutulmasını şeytanın işi olarak gören Tunceli insanı da göğe bazen silah atarken bazen de davul çalıp gürültü çıkarırdı (Kaval, 2021: 281). Çünkü ilkel insanın düşüncesinde güneş, her gün ölüm ülkesinden geçmesine rağmen ölüm durumuna girmeyen, yaşamın kaynağıdır. Dolayısıyla güneş, karanlığa battığında insanları da kendisiyle beraber götürebilir (Eliade, 2005: 167).

Tunceli'de eski devirlerde güneş tutulmaları olduğu zaman halk, şeytanı yenmek için kurbanlar keserdi (Kaval, 2021: 281). Yöre halkı, güneş tutulması anında kurban edilmek için ahırdan kurban seçmeye gittiği vakit özenli davranıp herhangi bir hayvanı seçmezdi. Bu aşamada kurban edilecek olan hayvan, kapıya en yakın hayvan olmalıdır. Bu şekilde seçilen hayvanın kurban edilmesiyle şeytan ve ona bağlı güçlerin yenileceğine inanılırdı (KK-7). Dikkat edilirse yöre inanışlarında şeytanın sadece insanlara musallat olmadığı aynı zamanda kozmik düzene de müdahale eden, kaos çıkararak bir varlık olduğuna yönelik kabuller mevcut. Ancak şeytanın çıkarmak istediği kaos karşısında yöre insanının da müdahil olduğu ve şeytani güçler ile mücadelede buldukları anlaşılmalıdır. Bu durum, yöre insanının evrenin bir parçası olduklarını kabul ettiğini ve yaşanan evreni, dünyayı sahiplendiklerini göstermektedir.

Tunceli Alevileri; kötü ruhlara, cinlere ve şeytanlardan zarar görmemek için yaptıkları çeşitli pratik ve uygulamaların yanında duaya da başvururlar. Bu anlamda varlığına inanılan bu varlık ya da güçlere karşı yöre halkı, cem törenlerinde ve hanelerinde genelde dede eşliğinde dua eder. Söz konusu dualardan birinin sözleri şu şekildedir:

“Vaktimiz hayır gele

Hayırlar feth ola

Şerler defola

Münkirler mat ola

Münafıklar berbat ola

Müminler şad ola

Meydanlar abat ola

Hanedan- fukara mamur ola

El hak Muhammed Ali yardımcımız ola...” (Tosun ve Koç, 2021: 155).

Dikkat edilirse yörede şeytan ve onun türevi olan demonik varlıklara karşı mücadele aksiyonu çeşitli şekillerde kendini göstermektedir.

3.1. Demonik Bir Köpek: Zeğەر

Tunceli halk inancında bazı varlıklar, ne Mılaket /cin ne de şeytan olarak kabul edilir. Bunlar genelde bu dünyada olmayıp ahirette olduğuna inanılan varlıklardır. Bu varlıkların yaşadığımız dünyaya gelip insanları rahatsız etmediği ancak ahirette insanlara zorluk çıkarabilecek eylemler gerçekleştirdiklerine inanılır. Dolayısıyla bu varlıkların insan ile yeryüzünde karşılaşmadığına inanılır. Ancak öte alemdeki rolleri itibari ile insanı etkilediğine dair düşünceler mevcut. İşte bu vasıfları doğrultusunda bunlara da demonik varlık demek mümkündür.

Yöre inancında öte alemde olduğuna inanılan ve demonik varlıkların özelliklerini taşıyan bir varlık; “Zeğەر” Zağar” ve “Zeğel” olarak bilinen küçük bir köpektir (KK: 16-17-18,25). Demonik bir varlık olarak değerlendirebileceğimiz bu köpeğin sadece Azrail’den emir aldığı ve Azrail’in emrinde olduğu kabul edilir. Ancak buna rağmen Azrail’in arkasından iş çevirebilecek nitelikte olduğuna da inanılır. Bu yüzden öte dünyada ölümlerin ruhlarını rahat bırakmak için dünya sakinlerinden rüşvet beklentisindedir (KK-18). Dikkat edilirse bu varlık da diğer demonik varlıklar gibi insanlara karşı bir beklenti içinde olan ve onların korku duygusunu tetikleyen korkutucu bir varlık olarak düşünülmektedir. Halk arasında bu varlığa karşı duyulan korku da diğer varlıklarda olduğu gibi demonik varlığa işaret etmektedir.

Demonik varlıklar insanın doğadaki güçlere ve zihnine bağlı olarak geliştirdikleri sembolik ifadelerdir. Bunlara dair korkunun temelinde ise bilinmezlik ve düzensizlik yatmaktadır. Bu yüzden bu varlıklar hiçbir zaman tam olarak açıklanamaz. Bunlar kurulu düzenin yani dünyanın sakinlerini bilinmezlik ile tehdit ederek korku duygusu yaratır. İşte tam da bu yüzden bu varlıklar insanlar arasında genelde korku duygusu ile birlikte ifade edilirler (Sarpkaya, 2018: 45).

Tunceli’de bu köpeğe yönelik var olan kuvvetli inanışlar da ona karşı derin bir korkunun gelişmesine neden olmuştur. Bilinmez alemde ata ruhlarını merak eden ve onların rahat olmaları için mücadele eden yöre insanı arasında cereyan eden bu korku duygusu, beraberinde bu köpeğe sunuların sunulmasına neden olmuştur. Yöre insanı, bu demonik varlığın ölümleri rahat bırakması için verdikleri sunularda söylediği şu sözler çok dikkat çekicidir:

“Derviş toprak mavi gök,

Sizler şahitsiniz ki bu lokma siyah Zeğەر’in payıdır.

Payımı alsın ve verdiğimiz hayrı da ölümlerimizin canına ulaştırın” (Çakmak ve Elaldı, 2020: 28).

Yörede bir cenaze mezarlığa götürüldüğünde bir köpek görülürse bu köpeğin Zeğەر olabileceği ihtimalinden dolayı hemen önüne lokma atılır. Eğer bu köpeğe lokma verilmezse ölen kişinin ruhunun ahiret kapısından geçmesine izin vermeyeceğine inanılır (KK-18). Dikkat edilirse bu varlığa yönelik inanış halkta ileri derecede bir korkuya dönüşmüş şekildedir. Öyle ki halk, herhangi bir köpeğin bile Zeğەر olma ihtimalini dahi gözden kaçırmaz. Halk, bu küçük ihtimali bile göz önünde bulundurur ve onu memnun etmeye çalışır.

Aslında yörede “Zeğer” sembolizmi etrafında oluşan korku duygusu, yöre inancında öte aleme olan inancın, ölümün sadece bedensel olduğu, ruhun ölümsüz olduğu anlayışını da desteklemektedir. Bayat’a göre;

“İster ilkel toplulukta olsun isterse de gelişmiş toplumda olsun ölüm, her zaman bir dizi dini-mistik içerikli olgularla donatılmıştır. Bu olguların başında ölümün bir hiçlik olmadığı inancı gelmektedir ki, bu da geleneksel kültürlerde çürüyen beden yerini ruh inancına teslim etmesidir” (2007: 286).

Bu anlamda Tunceli halk inanışlarında demonik vasıflar taşıyan Zeğer’e yüklenen manalar, bize yöre halkının ölen kişilerin ruhlarının başka bir alemde yaşamaya devam ettiğine inandığını gösterir. Dolayısıyla yöredeki bu düşünce, dünyadan başka bir yaşama dair var olan evrensel düşünceyi desteklediğini kanıtlamaktadır.

Tunceli insanı, hiç uyumayan ve kapkara olduğuna inandıkları bu demonun ismini, bir hakaret kelimesi olarak da kullanır. Bu yüzden topluma uymayan, toplum normlarını çiğneyen, geçimsiz olan toplumun sevmediği kişiler, bu köpeğe benzetilir ve onlara “Zeğer” denilir. Yörede aynı zamanda ayakları yere yakın olan çirkin köpeklere de “Zeğer” denir. Bu köpek, büyümeyen ve her zaman çelimsiz kalan köpek olarak bilinir (KK-2,16,17,18,25).

Dikkat edilirse yöre insanı; fiziksel olarak gelişmemiş, türüne göre daha küçük olan köpekleri mistik güçler ile ilişkilendirerek onlara demonik manalar yüklemiştir. Bu varlığa yüklenen sembolik yakıştırmalar dikkatli bir şekilde detaylandırıldığında bu köpeğin yöre insanının korku duygusuna önemli oranda sirayet ettiği görülecektir. Öyle ki halk, onun zararlarından korunmak için sürekli onu memnun etmeye çalışır.

Sonuç

Tunceli’de yazılı ve sözlü kaynaklardan yararlanarak gerçekleştirilen bu çalışmada demonik varlık olarak nitelediğimiz Mılaketler ve onlara bağlı kültürel inanışlar analiz edilmiştir. Tunceli halk kültüründe çarpıcı nitelikleriyle ve kendine özgü yapısıyla beliren Mılaket konusu, sosyolojik, psikolojik ve teolojik açılarından ele alınmıştır. Amaç Mılaket inancının Tunceli insanı arasında sadece bir halk inanışı olmadığı aynı zamanda yöre insanının sosyolojik, psikolojik, teolojik bakış açısını yansıtan bakiyeler olduğunu belirlemektir. Bunun yanında bu çalışma da Anadolu’da ve Tunceli’de yüzeysel bir demon inancının olmadığı aksine çok çeşitli ve derin bir inancın yansıması olduğu tespit edilerek halk bilimine katkı sunulması hedeflenmektedir.

Tunceli insanının korku duygusunun bir yansıması olan demonik varlıklar, yöre insanının inanışları ve yaşadıkları coğrafya etrafında şekillenmiştir. Yöre insanının varlığına inandıkları bu varlıklar, daha çok cinler tairesi olarak kabul edilir ancak sadece Kur’an ve İslam kaynakları ekseninde değerlendirmek eksik kalır. Bu varlıklar, İslami anlayışın yanında yöredeki güçlü İslamiyet öncesi inanışlar etrafında da şekillenmiştir. Yörede tabiatın bütün unsurlarının dâhil olduğu bu kültür ekolojisinde yer alan demonik varlıklar, insanlar gibi yaşayan ancak özü itibari ile kötü bir karaktere sahip oldukları kabul edilen varlıklardır. Aralarında iyi bir mizaca sahip olduklarına dair inanışlar mevcut olmasına rağmen insanların daha çok kötü olanlar ile karşılaştığı bu bağlamda inanışlar ve söylenceler geliştirdikleri anlaşılmıştır. Zaten demon olan bir varlık, özü itibari ile kötü olmalıdır. Bu varlıklar içinde iyi olanların da var olduğuna inanan yöre insanı, toplum içinde özel yetenekleri olan kişilerin bu iyi varlıklardan yardım aldığına inanır. Ancak yöre insanının bunların sayılarının çok az olduğuna inandığı tespit edilmiştir.

Yöre insanının inandığı bu varlıklar, korkunç görünümlü ve insanüstü güçlere sahip arkaik dönemlere ait inanışlarda yer alan varlıklara oldukça benzerdir. Halk arasındaki genel kabullere göre olumsuzluklar karanlıkta yani gece karanlığında meydana gelir. Bu yüzden olacak ki yörede korkulan varlıklar olan Mılaketlerin de tıpkı ilkel devir anlatılarındaki gibi gece karanlığında ortaya çıktığı ve insanlara zarar verdiği kabul edilir.

Yöre folklorunda canlı bir şekilde tespit edilen demonik varlıklara dair inanışlar, Tunceli’de halk arasında hem sözlü anlatılar hem de çeşitli törensel pratikler ile yeni nesillere aktararak günümüze kadar getirilmiştir. Bu inanışlar, yöre insanı arasında hâlâ popüler olup etkileri devam etmektedir. Bilim ve teknolojinin hızla yayıldığı bu dönemde çoğu kişinin eleştirilerine rağmen yöre insanı, atalarından duyarak benimsedikleri bu inanışları yaşatmaya devam etmektedir. Yörede

özellikle yaşı altmış ve üstü olan kişiler bu varlıkların olduğuna kesinlikle inanır. Bu varlıkların, insanlara hastalık bulaştırmaları, fiziksel ve zihinsel zarar vermeleri, çoğu zaman beklenti içine girerek insanlardan sunular beklemeleri onları demonik varlık sınıfına dahil eder.

Tunceli’de var olan Mılaket inancı baz alınarak hazırlanan bu çalışma yörenin halk inanışlarını konu edinmesinin yanında Alevi inancından izler taşıması bakımından da alana katkısı olacak bir çalışmadır. Yörede tespit edilen bu Mılaket inanışı, dünyanın diğer kültürlerinin demon inanışlarına ve Anadolu’daki demon inanışlarına benzerdir. Ancak Tunceli’ye has özgün bakiyeler de sunmaktadır. Bu yönü ile elde edilen bulgular halk bilim alanına yeni bakış açıları sunarak katkıda bulunmaktadır.

Yörede tespit edilen bu korku folkloru; Tunceli insanının inancının, psikolojisinin, toplumsal hafızasının yansımalarıdır. Yörenin kültür ve inancında karşılık bulan bu yansımalar, halk bilimi alanında yapılan diğer çalışmalar ile bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilerek demonik varlıklara dair analizler güçlendirilmelidir.

Kaynaklar

A.Yazılı Kaynaklar

- ABDURREZZAK, A. O. (2018) “Korkunun Temelleri ve Türk Halk Kültüründe Korku Miti: Kara İye”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 11, S. 60, 5-14.
- ACAR, O. (2021). “Göçebe Kültürünün Türk Demonolojisine Etkisi”. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 6, 214-230.
- ALBAYRAK, N. (2010). *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- AYDIN, Ö. T. (2023). *Tunceli Burmageçit ve Aktuluk Köylerinin Folkloru*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- BALIKÇI, Ş. (2023). “Mardin Sahası Demonik Varlık Anlatıları”. *Folklor Akademi Dergisi*, 6(2), 778-792.
- BAYAT, F. (2007). *Türk Mitolojik Sistemi 2: Kutsal Dışı–Mitolojik Ana, Umay Paradigmasında İlkel Mitolojik Kategoriler–İyeler ve Demonoloji*. İstanbul: Ötüken Neşriyat AŞ.
- BAYKARA, T. (2020). *Türk Kültür Tarihine Bakışlar*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- BEYAZ, D. (2017). “Doğum Ritüelinin Demonik Varlığı: Gelincik Basması”. *III. Uluslararası Genç Halkbilimciler Sempozyumu Bildirileri Kitabı*. 19, 39-46.
- BLACK, J.ve GREEN, A. (2003). *Mezopotamya Mitolojisi Sözlüğü: Tanrılar, İfritler, Semboller*. İstanbul: Aram Yayıncılık.
- BORATAV, P. N. (2016). *100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- ÇEM, M. (2011). *Dêrsim Merkezli Kürt Aleviliği Etnisite, Dini İnanç, Kültür ve Direniş*. İstanbul: Vate Basın Yayın Dağıtım.
- ÇOBANOĞLU, Ö. (2009). “Türk Halk Kültüründe Şeytan Telakkisi Üzerine Tespitler”. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, C. 2, S. 3-4, 269-282.
- ÇAKMAK, H. ve ELALDI, S. (2020). *Dersim Aleviliği Raa Haqi/Riye Haqqi’de Cenaze Kaldırma Geleneği*. Tunceli: Kalan Yayınları.
- ÇAKMAK, Y. (2012). *Tunceli – Hozat Bölgesinde Sarı Saltık Ocağı ve Bektaşilik (Tarih-İnanç Ve Doktrin-Ritüel)*. Basılmamış Yüksek Lisans, Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇELEBİ, İ. (2010). “Şeytan Maddesi”, *İslam Ansiklopedisi 39. Cilt*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ÇETİN, İ. ve DİRİCAN, A. (2023). “Çubuk Yöresi Masallarında Demonik Bir Varlık “Dev””. *Türk Kültürü*, 16/1, 25-36.
- DEMREN, Ö. (2018). “Türk Kültüründe Bir Korku Kültü Olarak Sivas’ta Alkarısı ve Albasması İnanışı”. *Antropoloji*, (36), 1-27.

- DENİZ, D. (2018). *Yol/Rê: Dersim İnanç Sembolizmi*. İstanbul: İletişim.
- DİLEK, Y. (2023). “Antik Mezopotamya Sosyal Düzeninde Demonlar: Pazuzu Ve Lamaštu Paradoksu”. *History Studies*, 15/3, 551- 561.
- DURANLI, M. (2008). “Saha Türklerinin Demonolojik Varlıklarından Üör ve Sosyal Yaşamda Üstlendiği Fonksiyonlar”. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 1(2), 11-22.
- DURKHEİM, E (2005). *Dini Hayatın İlk Biçimleri*. (Çev: Fuat Aydın), İstanbul: Ataç Yayınları.
- ELİADE, M. (1999). *Şamanizm İlk Esrime Teknikleri*. (Çev: İsmet Birkan), Ankara: İmge Kitapevi.
- ELİADE, M. (2005). *Dinler Tarihi (İnançlar ve İbadetlerin Morfolojisi)*. (Çev: Mustafa Ünal), Konya: Serhat Kitapevi.
- ELİADE, M. ve COULIANO (2018). *Dinler Tarihi Sözlüğü*. (Çev: Ali Erbaş), İstanbul: İnsan Yayınları.
- EMİROĞLU, K ve AYDIN, S. (2003). *Antropoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat.
- EREN, A. (2005). “Korku Kültürü, Değerler Kültürü ve Şiddet”. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 8(8).
- ERGÖZ, R. (2023). “Van Gölü Havzası Halk İnanışlarında Kapı ve Eşik”. *Folklor Akademi Dergisi*. C. 6, S. 3, 1208 – 1230.
- EYÜPOĞLU, İ. Z. (1987). *Anadolu İnançları Anadolu Mitolojisi İnanç- Söylence Bağlantısı*. İstanbul: Geçit Kitapevi.
- FRAZER, J. G. (2018). *Ateşin Kökenine Dair Mitler*. (Çev: Deniz Uludağ), Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- FREUD, S. (2019). *Kitle Psikolojisi*. İstanbul: Olimpos
- GEZİK, E. ve ÇAKMAK, H. (2010). *Dersim Aleviliği İnanç Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Kalan Yayınları.
- GÜÇLÜ, D. (2021). “Türk Halk Kültüründe Şeytan Kınası”. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 11(2), 79-90.
- HANÇERLİOĞLU, O. (2000). *Dünya İnançları Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Yayınevi.
- İNAN, A. (1976). *Eski Türk Dini Tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- İNAN, A. (1986). *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar III. Baskı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- JUNG, C. G. (1998). *Psikoloji ve Din*. (Çev: Raziye Karabey), İstanbul: Okyanus
- KALAFAT, Y. (2010). *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- KALAFAT, Y. ve GÜVEN, İ.M.V. N. (2011). “Altay Türk Halk İnançlarından Anadolu'ya Dair Bazı Tespitler”. *Arş*, VI, 60-75.
- KAVAL, Y. (2021). “Tunceli Halk Kültürü ve İnançında Güneş”. *Türük uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 27, 278-284.
- KAVAL, Y. (2023). *Tunceli Halk Kültüründe Hayvanlar (Mitler- İnanışlar-Ritüeller-Gelenekler- Âdetler)*.Ankara: Gece Kitaplığı.
- KESKİN, A. (2019). *Folklor ve Disiplinlerarasılık*. Ankara: Akçağ.
- KILIÇ, Y. ve Eser, E. (2018). “Lohusalık Sendromu (Al Ana/Alkarısı/Albastı)'nın Eskiçağ Yakınoğu Toplumlarının Kültürlerindeki İzleri: Lilith Gerçeği”. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 5(17 Prof. Dr. Hüseyin Sever Armağan Sayısı), 29-60.
- KÖROĞLU, G. (2024). “Bizans Tasvir Sanatında Şeytan ve Kötü Ruhlar”. *Palmet Dergisi*, (6), 42-58.
- KURT, C. (2021). *Türk Gölge Oyununda Demonik Varlıklar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

- MALINOWSKI, B. (2016). *Bilimsel Bir Kültür Teorisi*. Ankara: Doğubatı.
- MASLOW, A. (2001). *İnsan Olmanın Psikolojisi*. (Çev.: Orhan Gündüz), İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.
- MUSTAFAYEVA, V. (2022). “Kaşay Folklorunda Demonik Varlıklar”. *Türkiyat Mecmuası*, 32/2, 751-769.
- OCAK, Y. A. (2012). *İslam- Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü*. İstanbul: Kabalcı.
- OCAK, Y. A. (2018). *Alevî Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temeller*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- ÖGEL, B. (1985). *Türk Kültür Tarihine Giriş*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- OĞUZ, M. Ö. (2007). “Folklor ve Kültürel Mekân”. *Millî Folklor*, 19(76), 30-32.
- ONG, J.W. (2020). *Sözlü ve Yazılı Kültür*. İstanbul: Metis.
- POLAT, İ. (2018) “Halk Anlatılarında “Pir” ve “Pis” ile Başlayan Demonlar”. *IV. Uluslararası Kültür ve Medeniyet Kongresi*, 21-23 Aralık-Mardin.
- POLAT, İ. (2020). *Türk Masal ve Efsanelerinde Olağanüstü Güçler ve Varlıklar: Türkiye Sahasının Demonoloji ve Diabolojisi*. İstanbul: Selenge Yayınları.
- PEKER, S. (2013). “Bekdik Sözlü Anlatılarında Karşımıza Çıkan İki Demonik Varlık: “Yallı” ve “Hokucu”. *Bilim ve Kültür*, (01), 141-152.
- RADLOFF, W. (2008). *Türklük ve Şamanlık*. İstanbul: Örgün Yayınevi.
- SARPKAYA, S. (2018). *Türklerin Şeytanı Masalları Türk Masal ve Efsanelerindeki Demonik Varlıklar*. Ankara: Karakum Yayınevi.
- SPİNOZA (1996). *Törebilim-2*. İstanbul: İdea
- ŞAHİN, S. M. (1991) “Cin Maddesi”, *İslam Ansiklopedisi 8. Cilt*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ŞEN, N. (2020). “Postpartum Psikoz Belirtilerinin Kültürel Boyutu ile Ele Alınması: Albasması İnancı”. *ISPEC International Journal of Sciences & Humanities*, 4(4), 296-308.
- ŞİMŞEK, E. (2017). “Türk Kültüründe “Alkarısı” İnancı ve Bu İnanca Bağlı Olarak Anlatılan Efsaneler”. *Akra Uluslararası Kültür Sanat Edebiyat ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, S. 12, C. 5, 99-115.
- TOSUN, İ. ve KOÇ, A. (2021). *Şih Delil-i Berhecan Evlatlarından Seyit Hüseyin Erdoğan*. İzmir: Duvar Yayınları.
- YILDIRIM, N. (2008). *Fars Mitolojisi Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.

B. Sözlü Kaynaklar

- KK-1: Haskar Bulut, Daskaya/Mazgirt, 72 Yaşında, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
- KK-2: Şahin, Çiçek, Tunceli, 53 Yaşında, Üniversite Mezunu.
- KK-3: Cemile Yıldız, Köklüce Köyü/Tunceli, 51 Yaşında, Ortaokul Mezunu, Terzi.
- KK-4: Mehmet Yıldız, Yeniköy/Pertek, 80 Yaşında, İlkokul Mezunu, Terzi.
- KK-5: Elmas Aydın, Dalören/Hozat, 74 Yaşında, Okuma Yazması Yok, Ev Hanımı.
- KK-6: Hıdır Doğan, Balkaynar/Hozat, 80 Yaşında, İlkokul Mezunu, Emekli.
- KK-7: Fidan Erdoğan, Çıgırlı Köyü/Hozat, 65 Yaşında, İlkokul 2. Sınıfı Kadar Okumuş, Ev Hanımı.
- KK-8: İbrahim Tosun, Ulupınar/Pertek, 60 Yaşında, Üniversite Mezunu, Akademisyen.
- KK-9: Sultan Demir, Pertek, 58 Yaşında, Lise Mezunu, Esnaf.
- KK-10: Hatice Turğut, Bulgurcular/ Mazgirt, 68 Yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
- KK-11: Haskar, Kalay, Mazgirt, 56 Yaşında, İlkokul Mezunu, Esnaf.

- KK-12: Gül Yalgın, Dervişcemal /Hozat, 42 Yaşında, Büro İşçisi,
KK-13: Şahın Tıkız, Anıl /Çemişgezek, 48 Yaşında, İlkokul Mezunu, Çiftçi.
KK-14: Nazlı Ekici, Kıraçlar /Çemişgezek, 77 Yaşında, Okuma Yazması Yok, Ev Hanımı.
KK-15: Nare Bulut, Kıraçlar /Çemişgezek, 70 Yaşında, Okuma Yazması Yok, Ev Hanımı.
KK-16: Daimî Çelebi, Hacılı Köyü/Pülümür, 59 Yaşında, Lise Terk, Emekli.
KK-17: Murat Genç, Hacılı Köyü/Pülümür, 51 Yaşında, İlkokul Mezunu, Muhtar.
KK-18: Cankureş Bulut, Tunceli, 37 Yaşında, Üniversite Mezunu, Akademisyen.
KK-19: Erdal Polat, Yeni Söğüt Köyü/ Ovacık, 64 Doğumlu, Lise Mezunu, Çiftçi.
KK-20: Hamza Kandil, Yeni Söğüt Köyü/Ovacık, 70 Yaşında, İlkokul Mezunu, Muhtar.
KK-21: Mehmet Ali Akkoç, Çemberlitaş Köyü/Ovacık, 55 Yaşında, Lise Terk, Çiftçi.
KK-22: Hüseyin Can, Hıdırdamı/ Pertek, 50 Yaşında, Orta İki Terk, İşsiz.
KK-23: Sakine Köse, Pertek Altıncüp Köyü/ Pertek, 68 Yaşında İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
KK-24: Seval Perk, Ovacık, 51 Yaşında, Üniversite Mezunu, Öğretim Görevlisi.
KK-25: Zeynel Batar, Koyungözü Köyü/Ovacık, 72 Yaşında, İlkokul Mezunu, Celal Ali Abbas Ocağı Dedesi.